

Кај човека сè мора да е прекрасно

Наслов на оригиналот
Sasha Marianna Salzmann
Im Menschen muss alles herrlich sein

© Suhrkamp Verlag Berlin 2021
All rights reserved by and controlled through Suhrkamp
Verlag Berlin.
Copyright © of the translation: S. Fischer Foundation by
order of TRADUKI
All rights reserved.

Copyright © Антолог, Скопје, 2023
(македонско издание)
Сите права се задржани.

Ниту еден дел од оваа книга не смее да биде препечатуван, умножуван
или објавуван во која било форма или на кој било начин во печате-
ните и во електронските медиуми без посебна дозвола од издавачот.

Издавањето на ова дело беше поддржано од ТРАДУКИ, книжевна мрежа,
на која припаѓаат Сојузното министерство за Европа, интеграции и
надворешни работи на Република Австрија, Министерството за надворешни
работи на Сојузна Република Германија, швајцарската фондација за
култура ПроХелвеција, австриското здружение на преведувачи (Куќа на
книжевноста Виена) по налог на Сојузното министерство за уметност,
култура, јавна служба и спорт на Република Австрија, Гете Институтот,
Агенцијата за книги на Словенија, Министерството за култура на Република
Хрватска, Ресорот за култура на владата на кнежевството Лихтенштајн,
Фондацијата за култура на Лихтенштајн, Министерството за култура на
Албанија, Министерството за култура и информирање на Република Србија,
Министерството за култура на Република Романија, Министерството за
култура на Црна Гора, Министерството за култура на Република Северна
Македонија, Министерството за култура на Република Бугарија,
Саемот на книгата во Лајпциг и фондацијата С. Фишер.

The logo for 'traduki' features the word in a lowercase, sans-serif font. Above the letters 't' and 'i' are stylized, thick, black horizontal bars that resemble the top of a ladder or a staircase. Below the letters 't' and 'i' are similar thick, black horizontal bars, creating a symmetrical, frame-like effect around the text.

traduki

**Кај човека сè мора
да е прекрасно**

Саша Маријана Залцман

превод од германски
Елена Конеска Светиева

Библиотека
Бранови
книга 389
Скопје, 2023
Главен уредник
Жарко Кујунџиски
Раководител на комерција
Валентина Кујунџиска
Технички уредник
Бобан Здравковски Андреевски
Дизајн на корица
Марко Трпески
Лектура
Васка Чоневска

Издава
Антолог
ул. „Ѓорѓи Пулевски“ бр. 29 лок. 1, Скопје
тел. / факс (02) 3201 007
contact@antolog.mk
Жиро сметка 300000003674784
„Комерцијална банка“ а.д. Скопје
ЕДБ 4080014541495

Печатница Студентски сервис
ул. „Перо Наков“ 144, Скопје
Тираж 1000

Printed in Republic of North Macedonia

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека
„Св. Климент Охридски“, Скопје

821.112.2-31

ЗАЛЦМАН, Саша Маријана

Кај човека сè мора да е прекрасно / Саша Маријана Залцман ;
превод од германски Елена Конеска Светиева. - Скопје : Антолог,
2023. - 318 стр. ; 20 см. - 202308. - (Библиотека Бранови ; кн. 389)

Превод на делото: Im Menschen muss alles herrlich sein / Sasha
Marianna Salzmann

ISBN 978-608-243-660-9

COBISS.MK-ID 61341189

Библиотека
Бранови

~

Саша Маријана Залцман
Кај човека сè мора да е прекрасно

роман

Во секоја измислена приказна се работи
за вистински настан. За да биде веродостојна,
морам да грешам.

ФРЛАЊЕ ЖАПЧИЊА

Се разбира, сакав да знам што се случило. Што поточно се случило, пред Еди да биде истепана во дворот. Лежеше на тревата, косата ѝ беше сосем бледа и извалкана. Мајка ми клечеше до неа, тетка Лена им се дереше и на двете. Трите мавтаа со рацете небаре брка-ат духови. Кога ме видоа, прснаа да плачат, една по друга како матрјошка: од солзите на едната настануваа солзите на другата и така натаму. Прва почна мајка ми, потоа ѝ се придружија другите, полифонија од лелекање и кукање, не можев крај да му најдам на тоа што го слушав.

Добро, јасно ми е зошто на мајка ми ѝ се насолзија очите кога ме виде како стојам таму по долгата тишина, но се чинеше како другите две да се имале спречкано меѓу себе. Мајка и ќерка, едната лежеше на земја како да ѝ беше сенка на другата. Или инаку кажано, едната изникнуваше од стапалата на другата како цбун со искршени гранки. Тетка Лена носеше зелен костим закачен на неа како на закачалка, едвај ја препознав. Ги носев шпилхозните на ќерка ѝ, на нивната кујнска маса бубав за тестови и испити, доцна во ноќта им свонев на врата кога дома стануваше неиздржливо, но тоа беше одамна, па во еден миг не бев сигурна дали навистина беше Лена таа која лелекаше над згрченото тело на ќерка си. „Зошто талкаш вака надвор, што правиш?“ Еди изгледаше истрошено, но не беше пијана, напoлно сериозно тврдеше

дека во дворот меѓу блоковите видела жирафа. Шетала овде со муцката закопана во тревата и сиркала низ прозорците на соседните куќи. Можеби сме на исток, но, колку што знам, немаме никакви жирафи, таква стока нема овде.

Еди одамна не била овде, тоа се забележуваше по косата и по алишттата, особено по алишттата. Со неа сум немала многу работа, дури и кога живееше со родителите, иако моите домашни задачи ги работев на нивната кујнска маса. Бев премлада за неа, а освен тоа, никогаш не влегуваше да си направи сендвич или чај кога бев таму. Вратата од нејзината соба имаше млечнобело стакленце низ кое можев да видам како светлината се пали и се гаси, тукутака, дење или навечер, пали-гаси, пали-гаси. Во еден миг, стаклото се скрши и од рамката останаа да стрчат неколку боцки, никој ништо не рече за тоа, ни јас не прашав; наскоро стаклото се промени како ништо да не се случило. Тогаш Еди изгледаше мошне неупадливо, црна коса, црни фармерки, црна кошула. Кога сега би ја сретнала на улица, кога би се разминала со неа, не би ја препознала колку разнобојно почнала да се облекува во меѓувреме. Ја препознав само по тоа што мајка ѝ стоеше до неа и ѝ се дереше. И според тоа што мајка ми беше таа која се обидуваше да ја смири кавгата. Кругот обвинувања одново и одново се вртеше. Тетка Лена фрчеше по мајка ми: „Зошто ми таиш – не знаеш ли?“, а мајка ми ѝ возврати: „Не е твоја работа кога ќе умирам.“

Во лошо време влетав во разговорот, беше среде реченица кога погледот го закачи на мене и одеднаш стана многу крута, небаре скокна низ времето. Скок. Ме гледа, ја гледам.

Имаше седи влакна и нешто во неа изгледаше згмечено дури и кога се обидуваше да изгледа модерно. Веќе некое време ја бојадисуваше косата, и сигурно на почетокот на вечерта фризура ѝ била уредна, но сега прамните ѝ беа растурени и сиркаше седиот израсок. Подочниците ѝ беа заоблени, ама може и така ми се причини, оти стоев над неа, од оваа перспектива секој изгледа накривено. Изгледаше мала, непосредно покрај темето ѝ ги видов дланките,

имаше нечистотија во линиите на дланките, се чини дека се обидуваа да ја исправи Еди на нозе.

Не бев изненадена што беше во градот, чичко Лев ми поткажа, дека би дошла за прославата во еврејската општина, што, всушност, значи дека дошол сосем официјално да ми соопшти и да побара помирување меѓу нас на ваков свечен семеен собир, облечен во чиста кошула, со раширени ноздри; имаше најдобри намери, но морав да го разочарам. Кога виде дека намерата не му успева, сакаше да направи да ме гризе совеста – не можеш да го прекинеш контактот со сопствената мајка, мајката се сака па што и да е – но јас не мислам дека морам да ја сакам или да не ја сакам, мајка ми е и толку, немам што да додадам. Работите се такви какви што се.

Излегов онака вечерта да прошетам и ги гледав вечерните минувачи, ништо особено. Улиците мирисаат поинаку во мракот, покисело, ми се допаѓа тој мирис, но таа вечер ми мирисаше на прегорен шеќер, слушнав вресок па помислив, дај да видам што се случува.

Отпрво ми беше мило што не беше мајка ми таа што лежеше претепана на тревата, потоа забележав дека веќе не го чувствувам тоа. Живеј. Остави ме на мира.

Пред малку се чинеше како овде да имало мал пожар, стоевме покрај куп изгорена хартија, завиени снопочиња едно во друго, сосем фино, мислам дека мирисаше на кока-кола, на горчлива карамела, мирисот чешпаше по носот, тетка Лена почна да шмрка. Кој и да сакаше да направи мал пикник овде, меѓу куќите, или беше избркан или брзо набрзо требаше да прекине, но ниедна од жените не ми кажа дали Еди имаше нешто во врска со тоа и зошто половина сурија од еврејската заедница се беа обесиле на прозорците од вториот кат и се беа зазјапале во нас. Плачеа ама не сакаа да покажат слабост. Социјалистички воспитани. Кога си преплавен со емоции, на сите им покажуваш дека си многу повреден, но се трудиш да се соземеш.

Стоевме опкружени со балкони на чии пармаци се вееја секогаш исти знамиња, небаре сопствениците би забора-

виле каде се наоѓаат ако не ги пуштат тие мали крпчиња да се веат на ветрот. А за да биде целата работа посмешна, повеќето од станарите – барем кај оние што ги познавам – знамето на пармакот не се совпаѓаше со она на корицата на нивните пасоши.

Ниедна од трите не сакаше да се врати на забавата ниту, пак, можевме да ги оставиме така легнати во дворот, едната валкана, бледа и истепана, другата – со очи отечени од плачење, па уште и мајка ми со својата разбушавена коса која тукушто потврди дека не е ничија работа ако умре. Ги прашав дали сакаат да дојдат кај мене и да се освежат. Ми се чинеше како исправна одлуката да им понудам да се одморат на мојата кујнска маса. Одевме брзо, без да зборуваме, небаре се плашевме дека некој нè следи, го слушав гумениот звук на моите ѓонови на асфалтот.

Дома тетка Лена јурна кон мијалникот, зеде крпа со студена вода и ѝ ја стави на челото на Еди. Го притиснав копчето на бокалот за вриење, игнорирајќи ги погледите на мајка ми, која со широко отворени очи ја набљудуваше софата задржувајќи се на секоја педа пукнатинка, небаре се обидуваше да ја врежи во сеќавањето. За првпат беше тука, милоно ги погледна дури и отворените вреќички чипс на подот. Го игнорирав гласот во мојата глава кој пиштеше, станот е валкан, мал и темен. На единствениот слободен ѕид висеше постер од *Path of Exile* каде небото беше тмурно и прскаше крв. Мирисаше на скарациски сос и пилешки крилца, што ми беа оставени до тастатурата, завесите беа навлечени, компјутерот работеше, а на екранот два народа војуваа еден со друг, а шумот на вентилаторот ми ги полнеше белите дробови.

Некое време молчевме. Дека дланките на мама ѝ трепереа, тоа го видов по површината на чајот што брануваше како некој да фрлаше жапчиња врз неа, ама лицето ѝ беше мирно, а очите широко отворени, небаре не ѝ се веруваше дека ме гледа. И мене не ми се веруваше дека ме гледа.

Не може да им се префрла на луѓето дека не се херои, ми рече на нашата последна кавга, или можеби не беше последната, нашите кавги немаа ни почеток ни крај, тие беа искината верига од навреди. Немаше дури ни обвинувања, едноставно, само врева. Зошто тогаш – ако е така како што вели, дека на луѓето не смее да им се префрла дека не се подобри одошто се – таа очекуваше од мене да бидам таква каква што не сум, тоа не сакаше да ми одговори. Воопшто не сакаше да ми одговори. Или не можеше. Немаше што да ме праша, нема ни сега.

Седеше тука со својата сребреникавобукова коса покрај бледата Еди и нејзината смарагднозелена мајка до неа, и сите три сосем лесно ги нишаа главите, речиси незабележливо, небаре им се брануваа рамената, како по плеќите да им течеше струја. Над површината на изладениот чај продолжија да потскокнуваат жапчиња, некогаш побрзо, некогаш побавно, според големината, уште еден скок и тонат.

Се помачивме, поразговаравме малку, си се прашавме на која како ѝ минуваат деновите, сосем претпазливи, несмасни танцови чекори, но сè на сè, океј.

|

Отпечатоци од весели лица во моите дланки.
Жените и мажите од седумдесеттите како мртви планети
го осветлуваат летниот воздух.

Сергиј Жадан, *Анџена*

СЕДУМДЕСЕТТИТЕ: ЛЕНА

Одблизу сидот изгледаше зелено, ама Лена знаеше, ако исчекори само чекор наназад би ги препознала пругите и мострите на тапетите, таму беа црните линии кои како цветни дршки се вкрстуваа и од подот минуваа сè до таванот, но таа не се испули нагоре. Мајка ѝ ја истегна за уво, ја довлечка и ја остави токму тука. Се загледа во една зелена дамка, немаше ништо друго, а од тоа ништо ја болеа очите. Ѐ беше здодевно, а и мораше да мочка, ама пред сè ѝ беше здодевно, побрзо би пукнала отколку да изусти збор. Не сакаше да се измоча во панталони, беше доста возрасна за такви работи, само што не тргнала на училиште, нема да писка и да ѝ прави задоволство на мајка ѝ. Освен тоа, знаеше дека наскоро би дошол татко ѝ дома и би ја ослободил. Би ѝ се развикал на мајка ѝ оти таа ја искарала Лена, таа сè ќе му исповеда, и додека родителите се караа, таа би имала слободна вечер, би можела можеби да излезе кај Јуриј или, ако не, тогаш да ја листа книгата што ѝ ја донесе татко ѝ. Можеше да чита. Убедена беше во тоа. Иако не ги препознаваше сите букви на хартијата, кога татко ѝ ќе ја прашаше, што гледа тука, ќе ги забодеше секачите во јазикот, ќе ги стиснеште очите и речиси секогаш погодуваше. А татко ѝ не би ја излажал, тој, сепак, беше учител. А наскоро и таа ќе оди на училиште, а тогаш ќе може да си го напише името и да им го прочита на другите деца, и имињата на животни-

те, сите птици за кои знаеше се разликуваа по она цикцак на работ на крилјата и по свијокот на клунот, а можеби и уште некој збор. Се радуваше што ќе оди на училиште и што конечно нема да ѝ биде толку здодевно и што не ќе да мора да минува многу време сама, бидејќи мајка ѝ постојано советува луѓе во фабриката, а татко ѝ упаѓа од една во друга училишница – би можела повеќе да биде кај него откако ќе се запише во училиштето, сигурно би можела.

Лена си ја прегриза долната усна оти забележа дека топла течност ѝ прокапе по панталоните, ги стегна тупаниците. Имаше скршено филџан, ама ненамерно, а тоа го знаеше мајка ѝ. Лена го беше зела в раце зашто беше убав, поубав од сето останато во двособниот стан и зашто беше опасно да го допира, во никој случај не смееше нешто да му се случи. Изработен од потанок студен порцелан со издигната рачка што личеше на увото на тато – долу раширена, нагоре зашилена – а имаше и сина мрежичка прободена со шестокраки златни машини кои светкаа како рибји крлушки. Горе и долу рабовите беа фино обоени, небаре филџанот беше порабен со златен конец; на Лена ѝ беше совршено јасно дека никој никогаш не би пиел од овој филџан. Стоеше таму како украс покрај една фигура на богот Фаун која Лена никогаш не сакаше да ја допре зашто тогаш ќе ѝ се налепеше прав на прстите и зашто се плашеше од оваа фигура со влакнести козји нозе и потковици наместо стапала. Лена не беше сигурна дали навистина постојат вакви животни и дали може да ги сретне во шумата, дали сите тие дуваат во свиени флејти за да ги намамат децата, дали им растат накривени рогови покрај ушите со кои потоа ги набодуваат децата. Лена се трудеше да не ја гледа фигурата кога поминуваше крај креденецот. Но филџанот мораше одвреме-навреме да го подржи в раце. Беше филигран и сјаеше како накитот на мама на кој сè уште не беше налетала, оти кутиите со накит стојеја најгоре во орманот, а мајка ѝ сметаше дека неа не треба да ја интересираат такви работи. Филџанот се скрши, не знаеше како, дланките воопшто не ѝ беа лизгави,

Лена се сеќаваше само на вресокот – прво на сопствениот, а потоа на оној на мајка ѝ, потоа на болката од увото и сега на тапетите во кои се свереше со часови, денови, цела вечност.

Бидејќи се стегаше за да не се измоча во панталони, немаше слушнато кога си дошол татко ѝ дома. Фрчеа остри зборови од кујната и преку ходникот тие допираа до неа.

„Го скрши ленинградскиот порцелан...“

„Тоа не е педагошки...“

„Да ти се плукнам на твојата педагогија...“

„Учител сум.“

„А јас сум мајка.“

Татко ѝ се откажа. Лена уште посилено си ги прегриза усните и ја крена главата. Немаше забележано дека ѝ свиснала над градите. Гледаше право пред себе во скалите и се обидуваше да мисли на баба си. Мајката на мајка ѝ со сигурност ќе ја избавеше од оваа ситуација, не беше таа толку мека и топла како татко ѝ, често противречеше и имаше силен и јасен глас, исто како ќерка ѝ. Понекогаш кога разговараа една со друга речениците им врснуваа како камшици. Сега мајка ѝ врснуваше кон татко ѝ, а тој стануваше сè потивок и потивок така што Лена веќе не можеше да го чуе иако стоеше директно пред сидот.

Наскоро ќе дојде бабата и ќе ја земе, летото е на прагот, а тоа значеше Сочи, плажа, куќа на брегот што мириса на мувლოსано дрво и лески чии гранки Лена би ги тресела. И еднаш, барем еднаш самата би се искачила по нив, а баба ѝ прво би ги ставила тупаниците на колковите и би викнала по неа, па би ја истресла Лена од гранките како лешник. Цело едно лето далеку од мама. Но сега не, баба ѝ уште долго нема да дојде. Ќе требаат денови, а можеби и седмици, Лена ја печеше во панталоните.

Татко ѝ ѝ зборуваше, лицето сосем близу до нејзиното уво, можеше да ја почувствува топлината, но не се помрдна од дамката и покрај помочаните панталони и влажните образи не кажа ни збор, само му ја турна раката од своите рамена.

Дури кога седна до неа и праша дали сака да дојде со него за викенд, ама само тој и таа, двајцата во новоотворениот музеј за машинство, каде ги имало сите можни парни машини и гасни турбини. Лена длабоко издиша. Зјапа кон него. Брадата повторно му подраснала, утрово кога излегуваше лицето му сјаеше и мирисаше на краставица, сега беше посипано со црни точки и смрдеше на чад. Косата му беше залепена на челото, се смееше и поминуваше со дланките прво преку нејзините очи, потоа преку своите. Под кожата, набрана во ситни брчки, поминуваша дебели жили од зглобовите на прстите до оној на раката. Набрекнуваа и се отпуштаа, а тоа ѝ се допаѓаше на Лена, најмногу од сè го сакаше ројот малечки, округли, темнокафени точки со кои му беше посипана горната површина на дланките. На едната рака тие му образуваа нешто налик рој птици што се прошируваше и кон прстите и кога татко ѝ ќе ја понесеше во музеј со слики и ќе покажеше кон сликите, таа гледаше повеќе во лузните на дланката отколку во сидовите, како тие, во зависност од движењето се составуваа или се раздвојуваа. Беа поживи и многу поинтересни отколку врамените слики со сериозни, намуртени лица и пастелнообоени предели кои се чинеа далечни, а татковите дланки беа блиски; и Лена понекогаш ќе посегнеше по нив. А понекогаш и ќе ја израдуваа само со тоа што како нишало ќе ѝ пролетаа покрај образите.

Во секој случај, музејот со слики секогаш беше само изговор да се исчезне од станот, да се отиде на прошетка, да се зафрли главата наназад и да се зјапа во небото, да се мириса нешто друго освен ферментираниот квас во теглата оставена на прозорската штица во кујната, но технички музеј со разноразни машини, се разбира, менуваше сè. Тоа не беше изговор, тоа беше вистинска цел. Татко ѝ ѝ раскажуваше сега дека таму дури се наоѓа и некој стар авион, но Лена не можеше да го слуша повеќе, помина покрај него, дури беше уште среде реченица, појде кон бањата и таму ја затвори вратата зад себе.